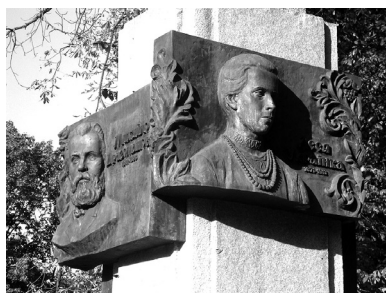


До 180-річчя з дня народження
МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА



Мистецьке гроно

Літературно-краєзнавчий альманах
культурно-мистецької спілки Гадяцького краю,
лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької
премії імені Олени Пчілки від Національного
видавництва «Веселка» та Гадяцької
райдержадміністрації, районної та міської рад
за 2012 рік



ЧИТАЙТЕ В НОМЕРІ:

ДРАГОМАНОВА ГОРА	РЕЛІГІЄЗНАВСТВО
Драгоманов М. Українська література, проскрибована російським урядом: довідь на літературному Конгресі в Парижі.....3	Кулик К. Духовна обитель на Красній гірці.....29
Пісня про Гадяч. Муз. В. Близнюка, сл. М. Петрова14	Титаренко О., Шимка Н. Православні споруди с. Сари Гадяцького району Полтавської області31
Недовіс О. Лесине слово14	НАШІ ГОСТІ
ПОЕЗІЯ	Петренко М. Поезія37
Левковська-Рахмун М. Татуйовані римами.....15	Кравцов А. Нарис з історії Крутьківських хуторів XVIII-XX ст.....39
Роца М.17	КРАЄЗНАВСТВО
ПРОЗА	Орлова І. Освіта в Гадяцькому повіті наприкінці XIX – початку XX століть44
Дейна Г. Криниця для спраглих.....19	Красюк О. Відродимо гадяцьку «жидівку».....48
З Вальдівської долини.....19	ПІСЕННА СТОРІНКА
Сарські береги.....20	Кубар С. Мрія.....49
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	Пора дитинства49
Клименченко М., Кисіль Г. «Ні, я жива! Я буду вічно жити!».....21	Іванченко В. Колегам-дошкільникам50
Недовіс О. «Мистецький куточок щастя»23	Педагогам50
Барінова-Кулеба В.25	ДИТЯЧА СТОРІНКА
	Чуковський К. Федорине горе. Переклад з російської Л.Канцедал.....51

АНОНС

Матеріал про художницю Марію Добрянську,
уродженку села Красна Лука, читайте в наступному
номері альманаху.

1, 4 стор. обкл.: *Марія Добрянська*. Ритми мого міста. П., о., 1200 x 850.
2 стор. обкл.: *Григорій Кисіль*. Портрет Михайла Драгоманова. Схема для вишивки.
3 стор. обкл.: *Леонід Афремов*. Осінній настрій.

М65

Мистецьке гроно. Альманах культурно-мистецької спілки Гадяцького краю. – Гадяч: КП «Видавництво «Гадяч», 2021. – С. 52 + іл.

Відповідальний за випуск:
Олександр Недовіс



Літературно-мистецька премія
імені Олени Пчілки
2013 рік

Рішенням журі від 14 травня 2013 року
звання лауреатів премії удостоєні

члени редакційної колегії
літературно-краєзнавчого альманаху
«Мистецьке гроно»
(Гадяч, 2012)

**Лідовий Ігор Григорович,
Недвіга Галина Андріївна,
Недовіс Людмила Іванівна,
Недовіс Олександр Іванович**
за пошуково-дослідницьку роботу,
популяризацію літератури
рідного краю



Василь СТЕПАНЕНКО

ISBN 978-617-567-145-0

© Культурно-мистецька спілка Гадяцького краю, 2021
© КП «Видавництво «Гадяч», 2021

МИСТЕЦЬКЕ ГРОНО

Літературно-краєзнавчий альманах
культурно-мистецької спілки Гадяцького краю

Відповідальний за випуск О. Недовіс

Технічний редактор Н. Рубан
Верстка Н. Житник
Коректори Л. Недовіс, Л. Сидорчук

Підписано до друку 6.09.2021 р. Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Arial.
Друк офс. Ум.-друк. арк. 6,04. Обл.-видав. арк. 6,5.
Зам. 473/175. Наклад 300 екз.

КП «Видавництво «Гадяч»
37300, Полтавська обл., м. Гадяч, вул. Драгоманова, 6.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 421 від 18.04.2001 р.

Віддруковано в друкарні КП «Видавництво «Гадяч».
37300, Полтавська обл., м. Гадяч, вул. Драгоманова, 6.



*Андрій Кравцов,
м. Київ*

Народився і виріс у Києві. З дитинства цікавився історією. З 2016 року досліджує історію своєї сім'ї та займається генеалогією. З 2018 року навчається в аспірантурі, пише дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності «Історія та археологія».

Нарис з історії Крутьківських хуторів XVIII–XX ст.

*Присвячується світлій пам'яті
уродженця хутора Рудиків
Віктора Івановича Рябоконя
(1948–2020)*

Сучасна Гадяччина має багато населених пунктів із давньою історією. Але серед них є певна група, історія яких практично не вивчена. Знаходяться вони в південно-західному напрямку від м. Гадяч у середині уявного чотирикутника: Гадяч–Сари–Круглик–Осняги–Гадяч. Це такі сучасні села, як Біленченківка, Грипаки, Рудиків та ін. У минулому це були хутори, які називалися Крутьківські, оскільки їхні жителі були приписані до парафії сусідньої Покровської церкви с. Крутьки (нині це частина с. Сари). У кліровій книжці Полтавської єпархії на 1902 р. у складі цієї парафії згадуються наступні хутори: Біленченківський, Дерев'янкінний, Кіблицький, Лукашевий, Мокрієвичів, Островерхівський, Сарський та Яновщина.

Зрозуміти історію виникнення, розвитку та занепаду більшості з цих хуторів досить складно, адже частина джерел була втрачена. Особливо багато документів було знищено в роки Другої світової війни (наприклад, ті, що зберігалися в Полтавському обласному архіві). Друга складність – це розбіжності між назвами і кількістю хуторів, згадуваних у різних джерелах. Адже подекуди використовувалися більше двох назв для позначення одного хутора. Третя – це події XX ст., коли більшість із них зникли або були «укрупнені» в села. З приходом радянської влади, особливо під час колективізації (1929–1933), хутірський тип господарства засуджувався, людей таврували «односібниками». Голодомор 1932–1933 рр. винищив велику кількість мешканців хуторів. Частина людей переселили на інші терени. У 1950-х – 1970-х роках під час укрупнення населених пунктів багато хуторів зникло, злившись із більшими селами. Така політика не сприяла передачі родової пам'яті та інформації про історію рідного краю до наступних поколінь. Це призвело до того, що вже в XXI ст. старожили, що лишилися, не знають історії своїх рідних



Село Care (Сари) на Спеціальній карті Боплана 1650 р.

поселень. Тим не менш, розглянути певні віхи розвитку Крутьківських хуторів можливо і за наявних обставин. Для цього зануримося вглиб віків, у час до їх виникнення.

Перші відомості про село Крутьки, біля якого в майбутньому виникнуть однойменні хутори, сягають середини XVII ст. На Спеціальній карті Боплана 1650 р. на південний захід від Гадяча вказано лише Сари. У 1660-х рр. гетьман Іван Брюховецький надав у володіння переяславському та гадяцькому протопопу Григорію Бутовичу села Крутьки й Сари. Надалі в 1670–1673 рр. гетьмани Дем'ян Многогрішний та Іван Самойлович надали йому три підтверджувальні універсали на володіння тими ж селами, на млин Харковий, що стояв на міській греблі по річці Псел, озеро Полюшкове та ліс Островерховий. У цих назвах легко вгадується більшість топонімів, що існують і зараз. Так, млин Харковий, мабуть, знаходився там, де нині село Харківці, озеро Полюшкове знаходиться між річкою Псел та селом Вельбівкою, ліс Островерхівський – це може бути урочище, де згодом виникне однойменний хутір.

У подальшому син Григорія Артамон Бутович, священник Богоявленської церкви в Гадячі, володів цими ж угіддями, на що отримав підтверджувальний



універсал від гетьмана Івана Мазепи (1680). Після його смерті володіння перейшли до вдови Марії (1689).

У 1720-х рр. сини Артамона Бутовича Іоанн (ієрей Богоявленської церкви м. Гадяч) та Іван (канцелярист) судилися з генеральним військовим суддею Іваном Чарнишем через спустошення в с. Сари млинів, викрадення у них хліба та вирубку луку. З матеріалів судової тяжби відомо, що Іван Бутович володів одним мучним та одним ступним колом на Гадяцькій греблі, за що платив податок.

Схоже, що в спадок від часів, коли цими землями володіли Бутовичі, лишилося село Бутовичеське (в минулому хутір Бутовичів), яке знаходиться на захід від Сар біля села Круглик.

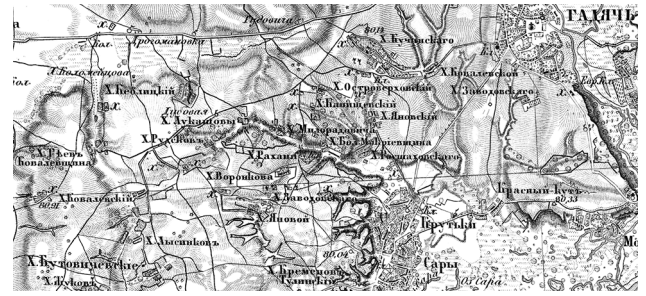
Село Крутьки згадується під час Генерального слідства про маєтності (1726–1729). Проте жодні хутори біля нього згідно документів не фігурують. Тож, вочевидь, у цей час вони ще не існували.

Зауважимо, що хутір – це вид сільського поселення, найчастіше однодвірного, де садибні та польові роботи виконувалися одноосібно чи групою споріднених або пов'язаних спільними господарськими інтересами людей. На думку деяких дослідників, хутірська система розселення та господарювання порівняно з «чистою» сільською мала значні технічні переваги. Насамперед, через те, що вона давала певний простір для проявів ініціативи та індивідуальності господарів, дозволяючи їм на свій розсуд організувати власне господарство, швидко пристосовуватися до нагальних і мінливих потреб ринку (і не лише місцевого), а також упроваджувати новітні технологічні засоби (нерідко з використанням наукових досягнень). В українській радянській історіографії досить поширеним стало визначення хутірського господарства як форми ведення сільськогосподарського виробництва, особливістю якого є розміщення господарства (всього або частини: будівель, реманенту і тягла, потрібного для обробки землі) на відособленій ділянці.

У роки Гетьманщини почали переважати хутори, які мали одного господаря. Як правило, це були представники козацької старшини, а згодом – українського дворянства, які одержували їх у вигляді пожалувань за вірну службу або купували. Хутірне господарство поряд із традиційним тваринництвом передбачало інтенсивне заняття зерновим землеробством. Це вело до поступового збільшення на таких хуторах чисельності працюючих у полі, залежних від господаря, а згодом – і кріпосних селян.

Вірогідно, що Крутьківські хутори виникли у процесі колонізації, яку провадила місцева козацька старшина та рядове козацтво, починаючи з середини XVIII ст. Отримуючи за службу або купуючи землю, вони створювали господарства, де оселялися самі або селили своїх робітників.

Імовірний час виникнення хуторів – це 1770-ті рр. Констатуємо, що в сповідних розписах Покровської церкви с. Крутьки за 1767 р. та 1771 р., до якої згодом ці хутори будуть приписані, вони не фігурують. Пер-



Крутьківські хутори на Військово-топографічній карті Російської імперії. Шуберт Ф. Ф. 1846–1863 рр.

ша виявлена згадка про них існує в описі Чернігівського намісництва 1779 р. Усі вони входили до Першої полкової сотні Гадяцького полку, а після 1781 р. до Гадяцького повіту Чернігівського намісництва. У 1802–1920 рр. Гадяцький повіт входив у склад Полтавської губернії. Хутори за джерелами фіксуються в Сарській волості.

Користуючись наявними відомостями, спробуємо прослідкувати історію окремих хуторів, які тоді виникли.

Біленченківка

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р. разом із іншими хуторами, що становили одну групу:

«Хутор козаков выборных гадяцких Павла Шафороста и Антона Даценка, в коем сами они жительствауют, 2 дв[ора], 4 х[аты].

Хутор войскового товарища Луки Стишевского, в нем подсоседческих 7 х[ат].

Хутор посполитых замку Гадяцкого Якова, Левка, Григория, Гарасима и Иска Жуков, в нем 3 дв[ора], 10 х[ат].

Хутор посполитых Василя Лукаша и Григория Кузьменка, в нем посполитских 2 дв[ора], 3 х[аты].

Хутор попа СемееонаВасилиева, в нем подсоседческих 1 дв[ор], 4 х[аты].

Хутор асаула полкового гадяцкого Михайла Навроцкого, в нем подсоседческих 4 х[ат].

Хутор козаков гадяцких Андрея, Василя, Игната и Степана Липовцов, в нем 1 дв[ор], 5 х[ат].

Хутор удовы значкового товарища Ивана Бельниченка жены, в нем 1 х[ата].

Хутор писаря подкоморского Матвея Беленченка, в коем он жительстваует, и подсоседков 3 х[ат].

Вышеписанные девять хуторов, расстоянием от Гадяча в 3 верстах, состоят все вместе и таковым совместным своим положением составляют вид деревни».

Трохи нижче, у цьому ж описі, ця група хуторів іменується **Біленченківськими хуторами**.

У 1789 р. поручик Лука Стишевський продав гадяцькому протопопу Григорію Чижевському і його дружині Марфі Яківні за 10 рублів свій плець у Біленченківському хуторі.

Наявна інша назва цих поселень – **Стишевицна**, фактично це назва лише одного з хуторів, що входили в цю групу.

У своїх спогадах про Михайла Драгоманова Оле-



на Пчілка (уроджена Ольга Драгоманова) писала, що її бабуся по матері була з сім'ї поміщиків Стишевських родом із цього хутора.

Біленченківський хутір – найбільший серед усіх Крутьківських хуторів. У 1859 р. його населення становило 275 осіб (ч. – 141, ж. – 134), що жили в 10 дворах. У 1900 р. в хуторі налічувалося 56 дворів і мешкало 544 людини (ч. – 274, ж. – 270). А в 1912 р. фіксується зростання населення до 855 осіб (ч. – 437, ж. – 418).

З 1900 р. у хуторі діяла однокласна церковно-приходська школа. Її завідувачем був священник Успенського собору м. Гадяча Петро Григорович Хоба, світські предмети викладав почесний громадянин Арсеній Потапенко. У 1916 р. в школі навчалося 48 хлопчиків та 28 дівчаток.

Хутір постраждав у роки Голодомору 1932–1933 рр., загинуло 108 його жителів. Встановлено імена 25 чоловік.

Зараз колишній хутір є селом Біленченківка з населенням 513 осіб.

Грипаки

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор козаків *выборных* *Хрипаков*, в четверть версты от *вышеписанного* хутора, от села *Крутков* в 6 верстах, при *небольшом* протоке, в нем *козачий* *выборный* 1 *двор*, 4 *хаты*».

У Списку населених місць Полтавської губернії 1859 р. згадуються два хутори Грипаків: у 1-му було 6 козачих дворів, у яких мешкало 37 осіб (ч. – 18, ж. – 19); в 2-му – 3 двори поміщицьких селян із 16 мешканцями (ч. – 10, ж. – 6).

У 1900 р. в хуторі було 9 дворів, у яких мешкало 54 особи (ч. – 28, ж. – 26). У 1912 р. фіксується зростання населення в півтора рази – до 85 осіб (ч. – 43, ж. – 42).

Зараз колишній хутір є селом з однойменною назвою та населенням 23 особи.

Канівщина

Хутір згадується в Списку населених місць Полтавської губернії 1859 р. У ньому було 9 дворів, мешкало 73 особи (ч. – 36, ж. – 37). Він мав, вочевидь, інші назви, однак знайти згадки чи ототожити його з іншими хуторами не вдалося. Проте хутір позначено на карті Шуберта, де він знаходиться між Острроверхівкою на півночі та Тістіковим на півдні. Нині це частина села Острроверхівка.

Кіблицьке

Уперше з'являється на карті Шуберта в середині XIX ст. У тогочасних статистичних документах такий хутір відсутній або ж фігурує під іншою невідомою назвою.

У 1900 р. хутір складався із одного двору, у якому мешкало 5 осіб (ч. – 2, ж. – 3). Відомості за 1912 р. подають дещо суперечливу інформацію. У хуторі проживало 140(!) осіб (ч. – 70, ж. – 70). Схоже, що має місце якась одруківка.

Хутір постраждав у роки Голодомору 1932–1933 рр., загинуло дві особи, чий імена встановлено:

Кіблицька Мотря Панасівна (1914 р. н.), Кіблицький Яків (1888 р. н.), поховані на сільському цвинтарі.

Зараз колишній хутір є селом Кіблицьке з населенням 26 осіб.

Ковалівщина

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор *подкоморого* *Василя* *Ковалевского*, от *Гадяча* в 2 *верстах*, в нем *подсоседческих* 5 *хат*». Під іншою назвою **Лукиндорф** він згадується в 1799–1801 рр., у ньому проживало 43 особи. В описі міст Полтавської губернії 1810 р. про хутір сказано наступне: «*Коллежскаго* *асессора* *Луки* *Ковалевского* при *деревне* *называемой* *Лукиндорф*, *часть* *шинковой* *избы* с *жительствоющими* в ней *двумя* *мужскими* *пола* *душами* и *одною* *ветреною* *мельницею*». У своїх спогадах Олена Пчілка так описує появу іншої назви: «*Приятельовали* *наши* *родивци* і з сім'єю *Ковалевських*. *Жили* *ці* *поміщики* *верстов* *за* *три* *від* *Гадячого*, *по* *дорозі* *в* *Цяцьчин* *хутір*. *Свій* *хутір* *один* *з* *давніших* *Ковалевських*, *Лука*, *прозвав* *був* *Лукиндорф* (*таку* *й* *табличку* *було* *прибито* *при* *дорозі* *коло* *хутора*), *бо* *Л.* *Ковалевський*, *служивши* *колись* *у* *військовій* *службі*, *був* *у* *Німеччині* *і* *дуже* *вподобав* *ту* *сторону*. *Але* *назва* *Лукиндорф* *була* *дуже* *вже* *неприродна* *для* *наших* *людей*, *і* *ніхто* *не* *схотів* *так* *звати* *хутора*, *отже*, *він* *як* *звавсь*, *так* *і* *зветься* *по* *сей* *день* – *Ковалевщина*». У 1859 р. в ньому було 10 дворів, мешкало 69 осіб (ч. – 31, ж. – 38), містився завод.

Відомим уродженцем хутора був Микола Васильович Ковалевський (1841–1897) – український громадський та культурний діяч, письменник. Був членом київської «Старої громади». Автор книги «Коротка історія малоруського народу» (1875). У 1878–1882 рр. перебував на засланні в Сибіру (Мінусінськ). Товаришував із М. Драгомановим, І. Франком, М. Павликом, Оленою Пчілкою, М. Старицьким, М. Лисенком. Леся Українка написала про нього спогади. Розповіді Ковалевського про політичних засланих у Росії використав американський публіцист Джордж Кеннан у книзі «Сибір і система заслання» (Kennan G. Siberia and the Exile System. N. Y., The Century co., 1891. 2 vols.).

У 1900 р. в хуторі було 6 дворів, а населення становило 107 осіб (ч. – 53, ж. – 54). У 1912 р. населення зросло до 150 душ (ч. – 66, ж. – 84).

У 1946 р. хутір перейменований на Степаненки. Зараз це однойменне село з населенням 114 осіб.

Лукашів

Хутір позначений на карті Шуберта в середині XIX ст. Згадки про нього в інших джерелах однозначного трактувати складно.

У 1912 р. населення хутора становило 120 осіб (ч. – 71, ж. – 49).

За розповідями старожилів, у хуторі були два млини: «Ольговичів» і «Постних» (орієнтовно в першій половині XX ст.).

Зараз колишній хутір є східною (без урахування частини, де містився Сарський хутір) частиною села



Рудиків. Старожили досі пам'ятають умовну межу, яка розділяє колись існуючі два хутори.

Мокрієвщина

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор сотника Мокрієвича, от села Сар в 1 версте, в нем подсосудческих 4 х[аты]». У 1799–1801 рр. в ньому проживало 15 осіб.

У хутора існувала й друга назва, за іменем його інших власників – **Цяцьчин хутір**. За спогадами Олени Пчілки, хутір дістався її діду по матері – Івану Петровичу Цяцьці – від його дядька Дебагорія Мокрієвича. Під цієї назвою він згадується в Описі міст Полтавської губернії 1810 р.: «Титулярнаго советника Цяцкина шинковая в селе ж Хитцах изба, в которой производят крестьянин его братуха чарочную продажу, с ревизскими мужеска пола 3 душами с малым хозяйским крестьянским обзаведением».

1859 р. у хуторі було 16 дворів, мешкало 135 осіб (ч. – 65, ж. – 70). Ось як згадує про хутір дочка Олени Пчілки Леся Українка у своєму листі до сестри Ольги 1898 р.: «...Після сеї подорожі я вже другу половину дня нічого не писала і навіть здавалось мені, що я не зовсім здорова. Проте другого дня, коли наші вибрались в Цяцьчин хутір, то і я поїхала з ними. Не знаю, чи була ти на тому хуторі? От хороше місце! Якби там була вода, то було б там ліпше жити, ніж у Гадячі (abgesehen, що там нема в чому жити – ні хати, ні хижки не лишилось з давніх часів). Садок там гарний, тільки, звичайне, запущений до стану справжніх сельвасів (sauvagerie, мовляла Ліда), є там хороші дуби, берести і сливок видимо-невидимо. Вид на хутірську балку і на близькі ліси чудовий. Фотя з Мішею і там децо здійсали, але я ще їх знимків не бачила...»

Вернувши з Цяцьчиного хут[ора] (по дорозі ми ще заїздили в Ковалєвщину), я вже добре розломилась і ввечері, а надто вночі, була слаба, нічого особливого, тільки жар і нога боліла...»

У 1900 р. фіксується значний приріст населення, в хуторі налічувалося 37 дворів, де мешкало 356 людей (ч. – 180, ж. – 176). Дані за 1912 р. ілюструють зменшення населення до 292 осіб (ч. – 146, ж. – 146) та повідомляють про наявність земської школи.

Хутір протягом ХХ ст. зник. Ця територія нині є центрально-східною частиною села Оріханове.

Острове́рхівка

Уперше хутір з такою назвою фігурує в Списку населених місць Полтавської губернії 1859 р., у ньому було 7 дворів, мешкало 53 особи (ч. – 27, ж. – 26). Вірогідно, що хутір існував і раніше, але можливо, у документах зазначався під іншою назвою. В описі Чернігівського намісництва 1779 р. згадується два хутори полкового судді Гаєвського. Ця назва подібна на іншу, яка побутує серед місцевого населення – **Гаївщина**. Один із них знаходився на відстані 4 версти (1 верста = 1,07 км) від села Крутьки. Сучасне село Острове́рхівка знаходиться на відстані близько 4 км від колишнього села Крутьки. Але ототожнювати ці

хутори з Острове́рхівкою дозволять лише додаткові відомості.

У 1900 р. джерела фіксують два хутори з назвою Острове́рхівка: в 1-му був 21 двір із населенням 111 осіб (ч. – 52, ж. – 59), у 2-му – 10 дворів із населенням 110 душ (ч. – 52, ж. – 59). У 1912 р. у 1-му хуторі населення зросло до 151 особи (ч. – 72, ж. – 79), а в 2-му зменшилося до 76 людей (ч. – 40, ж. – 36). В обох зазначених хуторах діяли школи грамоти. В одній із них (мабуть, у 1-му хуторі) навчалися 22 школярі.

Хутір 1-ий Острове́рхівський розташовувався за 6 верст від Гадяча і по суті це сучасне село Острове́рхівка, яке знаходиться на відстані близько 6 км від Гадяча. 2-ий хутір знаходився на відстані 10 верст від Гадяча й однозначно визначити його розташування поки що не вдалося.

3-поміж жителів, що загинули в роки Голодомору 1932–1933 рр., поіменно відомі 55 осіб.

Протягом ХХ ст. хутір укрупнився в однойменне село та поглинув сусідні хутори Канівщина і Тістиков. Зараз у селі Острове́рхівка мешкає 109 людей. Первинна територія хутора становить північну частину села.

Писарі́вщина

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р. під його іншою назвою – **Пирятовщина**: «Хутор писаря полкового гадяцького Николая Савича Пирятовщина, от Тестикового хутора в полторы версты, в нем подсосудческих 8 х[ат]». У 1799–1801 рр. у ньому проживало 20 осіб.

У 1900 р. в хуторі був 31 двір, де мешкало 207 людей (ч. – 104, ж. – 103). У 1912 р. фіксується спад населення в півтора рази до 178 осіб (ч. – 92, ж. – 86).

Під час Голодомору 1932–1933 рр. у хуторі загинуло 47 його жителів. Установлені імена 14 людей.

Нині колишній хутір є південною частиною однойменного села з населенням 76 осіб.

Рудиків

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор умершего значкового товарища Рудика, от села Крутков в 5 верстах, в нем козачьих выборных 2 х[ати], подсосудческих 2 [хати]». Вірогідно його заснував значковий товариша Корній Рудик (бл. 1731 р. – до 1779 р.), що згадується з частиною сімейства в сповідному розписі 1767 р. Покровської церкви с. Крутьки. У 1799–1801 рр. у ньому проживало 8 душ.

У 1859 р. в Гадяцькому повіті Полтавської губернії нараховувалося три хутори з назвою Рудиків: у 1-му було два козачих двори з населенням 18 осіб (ч. – 8, ж. – 10); у 2-му був поміщицький двір, у якому мешкало 11 людей (ч. – 6, ж. – 5); 3-й хутір теж поміщицький, мав два двори, чисельність населення в яких становила 13 осіб (ч. – 4, ж. – 9).

Усі три хутори були «при колодце», тобто при витоках річки або струмка. Водойма протікає через села і понині.

У 1900 р. в хуторі було 6 дворів, у яких мешкало 79 осіб (ч. – 41, ж. – 38). У 1912 р. населення стано-



вило 156 осіб (ч. – 79, ж. – 77), із чого бачимо, що за десятиліття воно збільшилося вдвічі.

З-поміж померлих у роки Голодомору 1932–1933 рр. поіменно встановлені: Перепелиця Омелян Назарович (1890 р.н.), Руденко Варвара (1908 р.н.) та Руденко Яким (1910 р.н.). Усі поховані на сільсько-му цвинтарі.

Зараз хутір об'єднаний із сусідніми хуторами в єдине с. Рудиків із населенням 45 осіб.

Сарський

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор бригадира Милорадовича Сарський, от оного Мокриевичевого в 1 версте, в нем посполитских 7 х[ат]». У 1799–1801 рр., у ньому проживало 53 людини. Від імені першого власника пішла друга назва хутора – **Милорадовичів**.

1859 р. у хуторі проживало 90 осіб (ч. – 42, ж. – 48) в 11 дворах. Тоді ж хутір згадується під ще однією назвою – **Сербівщина**.

У 1900 р. в хуторі було 19 дворів, у яких мешкало 183 особи (ч. – 96, ж. – 87). У 1912 р. фіксується зменшення населення до 126 осіб (ч. – 65, ж. – 61).

Протягом ХХ ст. хутір зник і був поглинутий селом Рудиків. Тепер це крайня його північно-східна частина.

Тістиков

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор посполитых замку Гадяцького Івана, Михайла, Андрея, Иосифа Тестиков. во межности хутора Канашевичев, в нем посполитских 5 х[ат]». У сповідній відомості 1859 р. хутір помилково згадується під назвою **Кістиков**, а родина селян відповідно записані Кістиковими. Тоді в ньому мешкало 9 осіб.

У 1900 р. у хуторі було 5 дворів і мешкало 25 осіб (ч. – 13, ж. – 12). У 1912 р. населення становило 32 особи (ч. – 12, ж. – 20).

Протягом ХХ ст. хутір занепав і був поглинутий селом Острроверхівка в процесі укрупнення сіл. Зараз це південна частина цього села.

Яновщина

Уперше фігурує в описі Чернігівського намісництва 1779 р.: «Хутор умершого бунчукового товарища Івана Яновского жены Марфы Яновской, расстоянием от Гадяча в 4 верстах, в нем ее, Яновской, жилой дом и подсосудческих 6 дв[оров], 10 х[ат]».

У 1859 р. в хуторі проживало 210 осіб (ч. – 108, ж. – 102) у 28 дворах, діяв завод.

У 1900 р. у хуторі було 32 двори й мешкало 246 людей (ч. – 126, ж. – 120). У 1912 р. фіксується населення до 242 осіб (ч. – 135, ж. – 107).

Після 1946 р. хутір певний час іменувався **Ярки**. Згодом був поглинутий у процесі укрупнення сіл. Зараз його територія становить північну частину села Писарівщина.

Короткий огляд історії Крутьківських хуторів ХVIII–ХХ ст. засвідчив наявність фрагментарних відомостей, що дозволяють у загальних рисах скласти уяв-

лення про означені населені пункти. У даному огляді не розглядалися хутори, розташування яких не вдалося встановити. У подальшому для вивчення цієї місцевості варто залучити ширший комплекс джерел та здійснити ретельну пошукову роботу з-поміж старожилів щодо встановлення назв-топонімів тощо.

Використані джерела

1. Гуржій О. І., Шевченко В. М., Авраменко А. М. ХУТІР // Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я. Київ, 2013. С. 442, 443.
2. Лист Лесі України до О. П. Косач (сестри) від 20, 24 серпня 1898 р. Гадяч // Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 12. Листи. 1897–1901. Луцьк, 2021. С. 157.
3. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Том первый. А-Д. Киев, 1908. С. 148, 149.
4. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. Полтавська область. Полтава, 2008. С. 46–49.
5. Объявлении о купчих к № 61 Санкт-Петербургских ведомостей во вторник июля 31 дня 1789 года.
6. Опис Чернігівського намісництва 1779–1781. Копія 1927–1933 рр. Машинопис // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. II. Од. зб. 13697. Арк. 328, 348–350.
7. Описание городов Полтавской губернии и их окрестностей 1810 года (Архивный матерьял) // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. Выпуск пятнадцатый. Полтава, 1917. С. 36, 37.
8. Перерва В. М., Петренко І. М. Церковні школи Полтавської єпархії (губернії) (кінець ХVIII – початок ХХ ст.). Біла Церква, 2020. С. 296, 297.
9. Присяга Гадяцького полку 1718 року / Упорядкування, передмова та коментарі Івана Синяка. Київ, 2021. С. 192.
10. Пчілка О. Твори / Упоряд., авт. переди, і приміт. Н. О. Вишнеvsька. Київ, 1988. С. 508, 518.
11. Ротач П. П. Ковалевський Микола Васильович // Укр. літ. енцикл.: в 5 т. Київ, 1990. Т. 2. С. 507.
12. Списки населенных мест Российской империи, составленные и издаваемые Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел. Т. XXXIII. Полтавская губерния. Список населенных мест по сведениям 1859 года. Санкт-Петербург, 1862. С. 28, 29.
13. Список населенных мест Полтавской губернии (по обществам и на землях сельских сословий) за 1900 год с приложением карт губернии и всех уездов. Полтава, 1900. С. 6–13.
14. Список населенных мест Полтавской губернии, с кратким географическим очерком губернии. Полтава, 1912. С. 21, 22.
15. Указ Президії Верховної Ради УРСР від 7.06.1946 «Про збереження історичних найменувань та уточнення і впорядкування існуючих назв сільських Рад та населених пунктів Полтавської області» // Відомості Верховної Ради УРСР. 1947. № 7-8. С. 21.
16. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. Київ; Львів, 2004. С. 523, 656, 657, 673, 674.